

érdekessé benne. A kötet humora is érzékelteti, hogy nem az egységes nemzeti identitás megteremtése a célja, hanem inkább az egyes szereplők nézőpontjának érvényre juttatása, valamint annak bemutatása, hogyan képesek külön-külön feldolgozni az eseményeket.

Az eddigiekben említett megoldások, mint a szinte már abszurd nézőpontok, a lényegi információk hiánya, a különböző szövegtípusok vagy az esetenként szinte karikírozott nyelvhasználat is humorforrásként működhetnek a szövegben, ahogy az az általam kiemelt idézetek többségéből is kitűnhet. A humor azonban ebben az esetben semmiképpen sem paródia, hanem inkább az ironia egy fajtája, melynek során egyes műfaji vagy stiláris jellemzők a visszajukra fordulnak. Olyan kliséket és mintákat használnak a szerzők, melyek panelekként szolgálnak bizonyos szövegtípusoknál, ezáltal képesek dialogikus viszonyt kialakítani szöveg és szöveg, alkotó és befogadó között, így el tudják érni, hogy a komoly téma – legalábbis látszólag – súlytalanná váljon.

A könyv több műfajra is reflektál, miközben távolságot is tart tőlük. Magán hordozza a detektívregény, a kalandregény, a romantikus regény, a fiktív történelmi regény vagy akár a fejlődésregény sajátosságait, de mindenekelőtt lektúrként ajánlom, még akkor is, ha nem könnyű olvasni. A kötetet laza humora egyértelműen a szórakoztató irodalomhoz sorolja; ez az a műfaji keret, amely nem okoz csalódást az olvasói elvárásoknak. Talán elmondható, hogy a szerzőpáros bravúros technikai megoldásaival lefektette a kortárs minőségi magyar lektúr alapjait.

Ferenczes István

Ordasok tépte tájon

Magyar Napló
Budapest, 2013

Kovács Flóra

EMLÉKGYŰJTEMÉNY

Ferenczes István nemrég megjelent *Ordasok tépte tájon* című könyve önmeghatározása szerint *Riport-novellákat* tartalmaz. A kilenc szöveg természetéből adódóan az emlékezés folyamatát jeleníti meg, így annak sajátosságait hordozza, s vegyíti az egyéni és a kollektív emlékezet jegyeit. Ferenczes az e kötetben olvasható dokumentumokat leginkább a gyimesi és a moldvai csángók múltjának felelevenítéseiből válogatta, ugyanakkor az egész régió emlékeire ki-kitekint.

Az emlékezés folyamatához tartoznak az átírás és az ebből következő sokféleség attribútumai, melyeket Hans-Georg Gadamer oly részletesen elemzett *Költeni és gondolkodni Hölderlin Emlékezés című verse tükrében* című írásában. Ezeknek a meglétét bizonyítja két emlékezés különbözősége, ahogy azt a Ferenczes-kötetben az *Iamandi Ádám boldog élete* és a *Bíró Albin aknaszilánkjai* közötti eltérés mutatja. Emellett az utóbbi megadja az eltérés okát is, azaz céloz az emlékezés fentebbi jegyeinek lehetőségére, továbbá kitér az alak emlékezetének feltételezhető tompulására is: „az emlékezet véges, s ő sem emlékszik pontosan az akkori eseményekre. Lehet, hogy én sem” (43). E könyv közlői magától az emlékezéstől is menekülnének már részint az egyéni, részint a közösségi tragédiákból származóan: „Érdekes, hogy nem az eddigi életem örömei, boldog percei, hanem a szomorú, bánatos dolgok, a hiányok jutnak eszembe. Azok fájnak” (88). Az emlékéradást nem egyszer

az álmok és az éjszaka eljövételével kötik össze: „csak az éjszakák ne lennének, csak az álmok ne jönnének, mert akkor kezdődik előlről az egész életem, hát ne kezdődjön előlről” (19); „Csak annyit tudok, hogy attól a naptól már sohasem fogok megszabadulni. Azokkal a forrófalviakkal, szerencsétlen csángókkal fogok álmodni egész életemben. Egész életben hallani fogom a váj dumnyezőt és jaj isztenemet” (126).

Az emlékek eltűnésének magyarázata – jöllehet marginálisan – szintén szembeötlő e kötetben, s egy áttelepülés cselekedetéhez párosul. A meglepő leginkább az, hogy a markánsnak vélt gyerekkor emléke háttérbe szorul, és az áttelepüléssel mint cserével az új közeg, új táj kerül előtérbe. A helyváltogatás az Erdélybe telepedést jelenti ez esetben egy román anyanyelvű egyénnél, akinél a gyermekkori emlékek elő-nemlépése egy álomban diagnosztizálható: „Fiatalabb koromban sokszor álmodtam, hogy otthon vagyok Bărbosban, de most már nem álmodom. Kopár vidék az, nem lehet szépet álmodni róla, mint ezekről a fenyvesekről” (41). E vallomás erősen egy tájhoz kötött, *túlhasznált* sztereotíp képet, illetve dichotomikus látásmódot sejtet.

A kollektív emlékezet felől szemlélve a könyvet fel kell figyelünk arra, hogy a közösség milyen időpontokat és eseményeket, illetve személyeket tart meg. Jan Assmann *A kulturális emlékezet* című kötetében a megőrzés módját vizsgálja: „Csak a *jelentőségteli* múltra emlékezünk, és csak az *emlékezetben tartott* múlt telik el jelentőséggel. Az emlékezés a jelentéssel felruházás, a szemiotizálás aktuusa. [...] Mindössze annyit kell a magunk számára tisztáznunk, hogy az emlékezésnek semmi köze a történettudományhoz. [...] társadalmi emlékezet hivatott. Ez utóbbi pedig a történész működésével ellentétben alapvető antropológiai tény. A múlt alaptörténetekre, vagyis mítoszokra fordításáról van szó.”¹ Az események kiemelése, a válogatás tehát fontos mozzanat. A Ferenczes-kötet szereplői visszatérnek a mádfalvi veszedelemhez, a moldvai parasztfelkeléshez, a Maniu-gárdisták cselekedeteihez, az orosz katonák belépéséhez, a brassói perhez, a külsőrekecsini „forradalomhoz”, az egyetemek összeolvasztásához és az 1989-es forradalomhoz.

A kötet közössége, különösképpen a moldvai közlők emlékezte erősen kapcsolódik a szent történelemhez, a szereplők abból vesznek példákat, azzal igazolják sorsukat, esetleg éppen azt elevenítik fel. A *Jánó Ilona pokolra száll* című szöveg a személyes és a szent történelem öszszegyűrését kísérli meg. Az említett egységekben a múlt meghatározó

1 Jan ASSMANN, *A kulturális emlékezet*, ford. Hidas Zoltán, Atlantisz, Budapest, 1999, 78–79.

pontjai igazodnak az adott felekezetben történő változásokhoz, vagyis az idő mérésének, megadásának jelentős ismérve például egy új pap érkezése. A szenthez és az egyházhoz társítást ugyancsak sejteti egy régebben megjelent Iancu Laura-kötet, az *Élet(fogytiglan)*. A használt nyelv pedig markánsan idézi, magában hordozza a Fonó Kallós Zoltán gyűjtéséből kiadott lemez nyelvét.

Ferenczes jó érzékkel nem kizárólag a kisebbségi kérdéskör problematikájához társította a szövegeket, ezért is válogathatta a könyvbe egy román anyanyelvű, többségi szereplő történetét. Mivel ez a személy magyar anyanyelvű közegbe került, a kisebbségi–többségi viszony kérdésköre is változott e riportnovellánál. Emellett e reláció hangsúlyozottan nem markáns a kötetben, ugyanakkor nem felejthető el, hogy pont ennél a helyváltogatató szereplőnél merült fel fentebb a dichotomikus látásmód gyanúja. Ez az adatközlő azonban gyermekkora társadalomszemléletéből emelt be nyomokat: nagy dicsőséget tudhat magának a vele egy közösségből származó, ha elvégzi a tisztképzőt. Ezen túl a születési hely negatív hatását is kiemeli: „Nem volt kötelező ide menni, de gondoltam, ha ezt is elvégzem, akkor tényleg büszke lehet rám a család, a falu, hogy egy jobbágyivadék képes arra, amire eddig csak az urak voltak képesek. [...] Minket moldvaiakat nemigen szerettek” (23).

A társadalomban fellelhető és a betegségből következő oppozíciókra utaló világmagyarázatot a könyv egésze tompítja: a megbolondulás felsejlik a kötetben, az elzárást ez esetben a részvétellel párosítja. A szent terének világiba való lehetséges belépését nem meri megkérdőjelezni a megidézett közeg, így Jánó Ilona kapcsán sem alkalmazható a dichotomikus látásmód. Az oppozíciókra támaszkodás sokkal inkább a világnézet esetében, pontosabban az előző rendszer Romániájából emléként megmaradt világnézeti nyomok kutatása révén olvasható ki.

A kötet ábrázolta feszültségek javarészt a múltinterpretációkból adódnak, s jellemző módon a történelem egy-egy szeletének átörökítéséhez kapcsolhatók. Úgy tűnik, mintha az alakok a történelem interpretáció voltát fel sem vetnék. Az egyik történelemtanár mintha a problematika egészét marginalizálná: az ütközéseket elkerüli, vagyis a saját, gyermekkorból ismert közösségre összpontosít, így tehát a feszültség nem jelenik meg. Múltszemléletében azonban nagy hangsúlyt kap az általa gyermekként hallott történetek átadása: „Amikor az iskolában róla kellett tanítsak, meseanyagért nem kellett a szomszédhoz menjek, falum öregjeinek emlékezéseit elegendő volt felidézni” (20). A másik történelemtanár ugyanakkor forrásokkal operálva, azokat be-

emelve próbál érvelni a kötetben (*Perka Mihály balladája*). Ezen alak műltszemlélete egész identitása meghatározójának mutatkozik, míg a másikonál mintha ez kevésbé emelődne ki.

Ferenczes István *Ordasok tépte tájon* című könyve ismételtlen mutatja a szerző csángóság iránti érdeklődését. A kötet minden egyes alakjánál fellelhető a múlthoz való erős kötődés; ez a szent történelem beemelésénél még fokozottabban érvényesül. A könyv alakjai a valószínűsíthető újramondásokkal, illetve újra és újra felelevenítésekkel – még ha e tett nem is akaratlagos, azaz ha az ettől való menekülés is megfigyelhető – a *közöttiség* állapotában vannak. A múlt ugyanakkor nagyobb jelentőséget kap az esetükben, így a jövő felé pillantás elenyésző, ami nagyrészt adódhat a közlők feltételezhető életkorából is. A szövegek már gyaníthatóan jó ideje készülhettek, így akár egy következő kötet mintegy folytatásként is megcélozható.

A *közöttiség* jegyét maga a kötet szintén hordja, öndefiníciójával (*Riport-novellák*) is ezt sejteti. A kérdező jelenléte csak finoman mutatkozik meg, s így is csak néhol. Ez a jelzett műfajiság akaratlagos sajátjának állítható. Ez a munka a közlők emlékezésének középpontba helyezéséből adódóan leginkább azokat az olvasókat fogja a táborában tudni, akiket e közösség emlékezete kiemelten foglalkoztat.

BIBLIOGRÁFIA

2014. március–április

Bibliográfiánk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2014. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ; a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent köteteiben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetőek el. Ezúton is köszönjük a Petőfi Irodalmi Múzeumnak az adatgyűjtésben nyújtott segítséget.

A feldolgozott folyóiratszámok

2000, 2014. 3. 4.	Jelenkor, 2014. 3., 4.
Alföld, 2014. 3., 4.	Kalligram, 2014. 3.
Bárka, 2014. 2.	Kortárs, 2014. 3.
Confessio, 2014. 1.	Liget, 21014. 3., 4.
Élet és Irodalom, 2014. március 7.,
március 14., március 21., március 28.,
április 4., április 11., április 18.,
április 25.,	Magyar Műhely, 2014. 1.
Eső, 2014. 1.	Magyar Napló, 2014. 3., 4
Ezredvég, 2014. 2.	Műhely, 2014. 1.
Forrás, 2014/3., 4.	Műút, 2014. 2.
Helikon (Kolozsvár), 2014. március 10.,
március 25., április 10., április 25.	Napút, 2014. 2., 3.
Híd, 2014. 3.	Palócföld, 2014. 2.
Hitel, 2014. 3., 4.	Pannonhalmi Szemle, 2014. 1.
Holmi, 2014. 3., 4.	Parnasszus, 2014. 1.
Irodalmi Jelen, 2014. 3., 4.	Székelgyűjtés, 2014. 3., 4.
	Tekintet, 2014. 2.
	Tempevölgy, 2014. 1.
	Tiszatáj, 2014. 3., 4.
	Vár, 2014. 1.
	Várad, 2014. 3.
	Vigilia, 2014. 3., 4.